

# Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

## The Search of Physical Education Teachers Work Alienation Level According to Some Variables

Erkan Faruk ŞİRİN

Arş. Gör. Dr.  
Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi  
ve Spor Yüksekokulu-Konya

Geliş Tarihi/Received: 20.11.2009  
Kabul Tarihi/Accepted: 02.03.2010

Yazışma Adresi/Correspondence:  
Erkan Faruk ŞİRİN  
Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi  
ve Spor Yüksekokulu-Konya,  
TÜRKİYE/TURKEY  
erkanfaruk@yahoo.com

**ÖZET Amaç:** Bu araştırma, resmi ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma algılarının güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma boyutlarında cinsiyete, medeni duruma, çalışılan kuruma, eşin çalışma durumuna, iş değişikliği yapma isteğine, yaşa ve kıdeme göre farklılaşarak farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. **Yöntem:** Araştırmanın evrenini, Konya iline bağlı üç merkez ilçede (Karatay, Meram, Selçuklu) görev yapan 254 ilk ve ortaöğretim beden eğitimi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, bu üç ilçenin oluşturduğu evrenden rastgele seçilen 71 ilköğretim 82 ortaöğretim okullarında görevli toplam 153 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklemini oluşturan öğretmenlere, 'Kişisel Bilgi Formu' ve 'İşe Yabancılaşma Ölçeği' uygulanmıştır. Elma (2003) tarafından geliştirilen 'İşe Yabancılaşma Ölçeği' 38 maddeli içeren 5'li likert türü bir ölçme aracıdır. Maddeler güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma alt boyutlarında gruplandırılmıştır. Beden Eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu ve iş değişikliği yapma isteği değişkenlerine göre farklılaşarak farklılaşmadığının belirlenmesinde t-testi, yaş ve kıdem değişkenlerine göre farklılaşarak farklılaşmadığını belirlemek için de tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. **Bulgular ve Sonuç:** Bu çalışmada elde edilen bulgular, beden eğitimi öğretmenlerinin güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma düzeylerinin düşük çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin en çok okula yabancılaşma boyutunda, en az ise anlamsızlık boyutunda olduğu görülmektedir. Ayrıca işe yabancılaşma duygusu, ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinde, eş çalışmayan öğretmenlerde ve iş değişikliği yapmak isteyen öğretmenlerde daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonucunda beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma sorunu yaşamadığı ve çalışılan kurum, eşin çalışma durumu, iş değişikliği yapma isteği değişkenlerinin işe yabancılaşmanın önemli yordayıcıları olduğu belirlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Yabancılaşma, İşe Yabancılaşma, Demografik Değişkenler, Beden Eğitimi Öğretmeni

**ABSTRACT Aim:** This research aim is to determine performing in official elementary and high school physical education teachers' the work alienation perceptions of powerlessness, meaningfulness, isolation and in school work dimensions whether or not their perceptions changes according to gender, marital status, institution of employment, spouse's employment status, request to change jobs, age and work experience. **Method:** The research population has been consisted of 254 elementary and high school physical education teachers who worked in the central towns of the city of Konya (Karatay, Meram, Selçuklu). In the research sample has been consisted of selecting with random in population who is performing 71 elementary school physical education teachers, 82 high school physical education teachers and totally 153 physical education teachers. The 'Personal Information Form' and the 'Work Alienation Scale' have been applied the research sample. 'Work Alienation Scale' is a measuring instrument including 38 item and 5 Likert type and it has been developed by Elma (2003). The items have been grouped in sub-dimensions of powerlessness, meaningfulness, isolation and school alienation. The t-test has been used to determine whether or not there has been any difference among the physical education teachers' work alienation levels' according to variables of gender, marital status, institution of employment, spouse's employment status, request to change jobs. Variance analysis (One-Way ANOVA) has been used to determine whether or not there has been any difference among the physical education teachers' work alienation levels' according to age and work experience. **Results:** This research results indicated that, physical education teachers' powerlessness, meaningfulness, isolation and school alienation levels' have been found low. However, it has been seen that physical education teachers' work alienation levels' the most in dimension of school alienation and the least in dimension of meaningfulness. Beside that, feelings about work alienation has been found to be high among the performing in elementary school physical education teachers, spouse is not working teachers and teachers who want to make job changes. As a result, physical education teachers' their work alienation problems can not be said, it has been determined the variables including institution of employment, spouse's employment status and request to change jobs very important interpreters of work alienation.

**Key Words:** Alienation, Alienation to Work, Demographic Variables, Physical Education Teacher

BESBD 2009;4(4):164-77

Günümüzde çalışma olgusunun giderek önem kazanmaya başladığı, teknolojik ve bilimsel ilerlemelerin, gelişmelerin daha çok hızlanmaya başladığı, toplumsal ve kültürel alanlarda değer ve anlayışların değiştiği bir dönem yaşanmaktadır. Her ne kadar bu gelişmeler, insanlık için umut verici, insan yaşamını kolaylaştırıcı, zenginleştirici sonuçlar doğursa da, beraberinde farklı sorunları da taşımaktadır. Özellikle modernist ve pozitivist yaklaşım ve değerler, toplumsal ve kültürel düzeyde bazı aksamalara ve sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlardan birisi de yabancılaşmadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan ve ilk kullanımında dinsel bir nitelik taşıyan yabancılaşma kavramını 'esrime', 'kendinden geçme', 'benliğin dışında olma' olarak tanımlanmaktadır.<sup>2</sup> Dilimize batı dillerinden geçen yabancılaşma kavramının kökü Fransızcadaki 'aléné', İspanyolcadaki 'alienado', İngilizcedeki 'alienist' sözcüklerine dayanır.<sup>3</sup> Bu sözcükler kendisinden kopmuş insanı tanımlamak için kullanılmıştır.<sup>4</sup> Nitekim yazılı tarih kadar eski olan yabancılaşma kavramı günümüzde yaygınlığı, yoğunluğu ve değişik formlarıyla genellikle modern topluma ait temel bir olgu olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır.<sup>5</sup> Başta üretim organizasyonları, iş yeri ve çalışma yaşamı olmak üzere aile, ekonomi, eğitim, sanat, medya, gibi modern topluma ait birçok alanda yabancılaşmayı gözlemlemek olanaklıdır.<sup>6</sup>

Yabancılaşma terimini ilk kullanan Hegel olmuştur. Hegel'e göre yabancılaşma, insanın fiziki ve ruhi varlığı arasındaki ayrım sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsan kendisine ve çevresine yabancılaşmakta, kendisini düşünen ve hisseden bir varlık olarak görmemektedir.<sup>7</sup> Hegel'e göre (1991) yabancılaşma, Ruh'un, dünyanın kendisinin dışında olmadığını kavraması sürecinde meydana gelen aksaklığın sonucunda ortaya çıkar.<sup>8</sup> Bir başka deyişle, doğa dediğimiz şey, 'Mutlak Ruh'un kendini dışsallaştırması ile ortaya çıkmıştır ve diyalektik süreç içerisinde 'Mutlak Ruh'un hareketi, bir yabancılaşma ve yabancılaşmadan kurtulma hareketidir.<sup>8</sup> Ayrıca, Feuerbach, Hegel'in ortaya koyduğu sistemi tersine çevirerek yorumlamıştır. Hegel'in

'Mutlak Ruh'u yani Tanrı, Feuerbach için 'kendine yabancılaşmış' insandır.<sup>9</sup> Şimşek ve ark. (2006) aktardığına göre<sup>10</sup>, yabancılaşma terimini etraflıca tartışıp tanımlayarak siyasi ve iktisadi arenaya taşıyan ve ilk kullanan ise Karl Marx'dır. Marx (1970)'a göre yabancılaşma, emeğin işçinin dışında olması, onun özüne ilişkin olmaması ve işçinin kendi emeğini, üretimini yadsıması sonucu işine, emeğine, içinde yaşadığı doğaya, kendi öz doğasına ve diğer insanlara uzaklaşmasına neden olan eylemdir. Durkheim'a göre ise değer sistemleri ve toplumsal normlar bireylerin davranış ve isteklerinin yönlendirememeye başladığı anda yabancılaşma başlanmaktadır.<sup>10</sup> Fromn, yabancılaşmayı daha çok bireysel bir sorun olarak görmektedir. Endüstri toplumunda yabancılaşan birey kendini yönetebilme ve anlayabilme güçlükleri yaşayarak kendini güçsüz hissedebilir.<sup>11</sup> Bununla beraber Seeman, yabancılaşmayı sosyal-psikolojik açıdan ele almıştır. Seeman'ın yaptığı çalışmalar yabancılaşmanın tanımlanmasına ve gözlemlenebilmesine çok büyük katkılar getirmiştir. Seeman (1975) yabancılaşmanın tek bir tanımının yapılamayacağını, çünkü yabancılaşmanın toplumsal koşullar ve duygusal kişiliğe bağlı olarak ortaya çıkan bir hastalık olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla Seeman'a göre yabancılaşma sosyo-psikolojik çerçevede çok boyutlu olarak ele alınmalıdır.<sup>12</sup> Seeman, yabancılaşma kavramını sınırlandırarak bireye etkilerini aşamalarla göstermiştir. Seeman, 1959'da yayınladığı 'on the meaning of alienation (yabancılaşmanın anlamı üzerine)' adlı makalesinde beş ayrı yabancılaşma kategorisini vurgular. Seeman'a göre bireyin kendisini algılaması ve davranışları açısından oluşturulmuş bulunan bu kategoriler şunlardır:<sup>13</sup>

- Güçsüzlük Duygusu (Powerlessness): Güçsüzlük, bireyin kendi ürünleri ile üretim sürecinde kullandığı araçların sonuçları üzerinde denetim hakkının olmaması anlamında kullanılmıştır.
- Anlamsızlık Duygusu (Meaninglessness): Seeman anlamsızlığı, "bireyin neye inanması gerektiği konusunda yeterince aydınlanamaması ve kişisel karar verme sürecinde bireyin doğruları ile toplumsal doğruların bütünleşmemesi" olarak tanımlamaktadır.
- Normsuzluk (Normlessness): Seeman'a göre

normsuzluk “belirlenen başarı hedeflerine ulaşabilmek için, bireyin toplum tarafından kabul görmeyen davranışları benimsemesi” anlamına gelmektedir. Kuralsızlık genel olarak, kabul gören toplumsal standartların kaybolması ve bireyde çıkarıcı, kendi yararına olan davranışların artması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

- Yalıtılmışlık Duygusu (Isolation): Seeman, yalıtılmışlık (soyutlanma) duygusunu “toplum tarafından yüksek değer verilen amaçlar ve inançların birey için bir anlam ifade etmemesi” olarak tanımlamaktadır. Kuşkusuz burada çalışanın kendi isteğiyle kendisini çevresinden geri çekmesi ve uzaklaşması söz konusudur.

- Kendine Yabancılaşma (Self-estrangement): Seeman, kendine yabancılaşmayı “kişinin belirli bir davranışının, geleceğe yönelik beklentileri ile uyuşmaması, kişinin beklentilerinin dışına çıkarak farklı davranması” olarak tanımlamaktadır. Seeman (1959) iş ortamında kendine yabancılaşmanın iki yönünden söz etmektedir; işte kendini ortaya koyamama ve işin içsel anlamının olmaması. Ona göre kendine yabancılaşan birey, işin iç faktörleriyle ilgilenmez, para, güvenlik vb. faktörlerle ilgilenir.<sup>13</sup>

Seeman (1959), yabancılaşmayı bu şekilde kavramlaştırmasının nedenini, yabancılaşma sorunsalıyla ilgili olarak daha iyi test edilebilir bir sonuca ulaşmak olduğunu söylemektedir.<sup>13</sup> Yabancılaşmanın boyutlarından güçsüzlük ve kendine yabancılaşma duygusu büyük ölçüde Marksist teoriye yakın kavramlar olarak karşımıza çıkarken, kuralsızlık ve anlamsızlık duygusu ise anomi kavramına yakınlaşmaktadır. Topluma yabancılaşma boyutunu ise her iki sorunsalın çerçevesinde düşünmek mümkündür.<sup>9</sup>

Ampirik çalışmalarda en çok Seeman’ın (1959) kavramsallaştırdığı yabancılaşma boyutları kullanılmaktadır. Yabancılaşmayı ölçmek için geliştirilen ölçeklerin çoğu, genelde işe, bireyin kendisine, topluma ve kültüre yabancılaşmaya dayanmaktadır. Bunların bir kısmı da Seeman’ın kavramsallaştırdığı boyutlardan biri ya da birkaçını ele almaktadır.<sup>14</sup> Hoy’un (1972) belirttiği gibi Seeman’ın yabancılaşma boyutları ampirik çalışmalara

uygun bir yapıda olması nedeniyle çok sık kullanılmaktadır.<sup>14</sup> Bu çalışmada da Seeman’ın kavramsallaştırdığı yabancılaşma boyutları kullanılmıştır.

İnsanın kayıtsız, hatta düşman bir evrende kendi başına yalnız olduğu anlamına gelen yabancılaşma neredeyse tüm insan ve toplum bilimlerinde, felsefede ve edebiyatta iki yüz yıldır önemini koruyan bir temadır.<sup>15</sup> Yabancılaşma kavramı üzerine Faunce şunu belirtmektedir; “yabancılaşma terimi o kadar çeşitli biçimlerde kullanılmıştır ki, bu terim adeta modern insanın sosyo-psikolojik hastalıklarının kısaltılmış bir ifadesi şekline bürünmüştür”.<sup>16</sup>

Yukarıda da belirtildiği gibi yabancılaşma, günümüz insanın en önemli sosyo-psikolojik sorunlarından biridir ve özellikle işgören bireyin üstünde çok olumsuz etkileri vardır. Örgütsel açıdan da yabancılaşma ile birlikte ‘işe yabancılaşma’ kavramı kullanılmaya başlanmıştır.<sup>17,18</sup> İnsanlar yaşamının büyük bir bölümünü işte geçirmektedirler. Bu durum, bireylerin kendilerini işe bütünleşmiş olarak düşünebilmelerine neden olabilmektedir.<sup>19</sup> Ancak bireylerin bir süre sonra işlerine de yabancılaşabildikleri, işlerinde rahat ve mutlu olamadıkları gözlenmektedir.

Çağdaşlaşmanın gereği olan toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel, bireysel ve teknolojik gelişimin sağlanmasında temel araçlardan birisi olan eğitim hizmetinde işgörenleri oluşturan öğretmenlerde de yabancılaşma duygusunun gelişmesi, onların temel görev alanları olan öğretme-öğrenme sürecindeki davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum öğretim hizmetinin etkililiğinin azalmasına, dolayısıyla eğitim amaçları olarak öğretme-öğrenme sürecinden elde edilmesi istenilen öğrenci davranışlarının gerçekleşmesini engellemektedir.<sup>20</sup>

Yurt dışına öğretmenlerin işe yabancılaşması ile ilgili çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir.<sup>21,22,23,24,25,26,27,28,29</sup> En azından öğretmen yabancılaşması ile ilgili yazın, Türkiye’de olduğu gibi kısır ve yetersiz değildir. Öğretmenlik mesleğinin, eğitimin temel bileşenlerinden birisi olduğu düşünülürse, bu konunun önemi daha da artmaktadır.

Öğretmenlerin işe yabancılaşması olgusunun çeşitli eğitim sorunları olan Türkiye’de de önemli bir problem olduğu görülür. Konuyla ilgili sınırlı (az sayıda) araştırmalar<sup>6,17,20,30,31,32,33,34,35</sup> problemin önemini ve değişik boyutlarını yeni sayılabilecek araştırmalarla ortaya koymaktadır. Ancak, tüm bu çalışmalara rağmen, problem araştırılmaya ve incelenmeye her geçen gün gereksinim duyulan çok boyutlu bir konu olma özelliğine sahiptir.

Her ne kadar öğretmenlik okul sisteminin devam ettirici, sürdürücü temel bileşeni ise de, mesleğin iç dinamiklerinin ve çevresel dinamiklerin öğretmenlerin yabancılaşması üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra eğitim ile ilgili yasal metinlerin, yönetmeliklerin, genelgelerin öğretmenin düşün ve eylem özgürlüğünü sınırlaması, emek ve çabalarının yeterince takdir edilmemesi, toplumsal ilişkilerde yaşadığı yalnızlık duygusu, eğitimsel olanakların ve kaynakların yetersizliği, başarılı ve başarısız öğretmenler ayırımının etkili biçimde yapılamaması gibi etkenler de öğretmenin işine yabancılaşmasına neden olabilir.

Genel olarak bahsedilen öğretmenlikle ilgili problemlerin yanında, beden eğitimi dersi öğretimi okullarımızda diğer derslerden farklılık göstermektedir. Beden eğitimi derslerinde ders yapılan ortamın sınıf değil spor salonu, spor sahası, okul bahçesi gibi alanlar olmasından kaynaklanan sınıf disiplini ve öğrenci güvenliği<sup>36</sup>, beden eğitimi dersi için uygun olmayan tesis ve alanlar<sup>37</sup>, sınıf ortamından uzak olan bu alanlarda farklı hava koşullarında eğitim verilmesi<sup>38,39</sup>, ders süresince ve ders dışında öğretmen-öğrenci iletişiminin ve etkileşiminin çok yoğun olması gibi durumlar diğer derslerden farklılık göstermektedir. Bunun yanında beden eğitimi derslerinin okullarda tüm okul önünde uygulanması da öğretmenlerde gerginlik oluşturabilmektedir.<sup>36,40</sup>

Okullarda aldıkları görev ve sorumluluk (okul takımı çalıştırma, tören ve kutlamalarla ilgili organizasyon gibi aktiviteler vb) yönünden de farklılıklar söz konusudur. Beden eğitimi öğretmenlerinin okuldaki rolü açıkça akademik bir öğretmen olarak tanımlanmamıştır. Okul yöneticileri, beden eğitimi öğretmenlerinin beklentilerin-

den daha farklı beklenti içerisindeyler. Bazıları sadece öğretmelerini beklerken, bazıları hem öğretmelerini hem de koçluk yapmalarını beklemektedirler. Bir kısmı ise, beden eğitimi öğretmenlerinin branş özelliklerinden dolayı okul gezilerinde ve okul organizasyonlarında daha aktif rol almalarını beklerler. Bu değişik beklentiler beden eğitimi öğretmenlerinin görev ve rol karmaşası ya da çelişmesine neden olabilmektedir.<sup>40,41</sup> Bu statü ve rollerin verdiği ağır sorumluluk ile beden eğitimi öğretmenleri bu işleri vurdumduymazlığa getiremeyebilirler. Bu beklentileri ve istekleri karşılamakta yetersiz kalabilirler. Bu da öğretmenlerde stres ve yıpranma ile sonuçlanabilir. Bahsedilen bu durumlar beraberinde beden eğitimi öğretmenin işten yabancılaşmalarına neden olabilir.

Gerek yurt içi gerek yurt dışı yazında beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşmasına yönelik herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte eğitim işgörenlerinde yabancılaşma kavramının yeni olması Türkiye’de yeterli düzeyde çalışma olmaması; araştırmanın genelde öğretmenler, özelde de beden eğitimi öğretmenleri ile ilgili bu boşluğu bir ölçüde de olsa doldurmaya çalışması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca alanyazında yer alan araştırmalara göre işe yabancılaşma bireyin içinde yaşadığı en geniş toplumsal çevreden arkadaş ve aile çevresine ve kişisel özelliklerine kadar uzanan bir dizi etmeden kaynaklanmaktadır.<sup>31</sup> Yabancılaşma duygusunun yaşanmasında kişisel özellikler olarak sayılabilecek yaş, cinsiyet işte çalışma süresi gibi değişkenler de yabancılaşma üzerinde etkilidir.<sup>20</sup> Bu bakımdan da beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşmasına bu değişkenlerin etkisi de önemli görülmektedir.

Bu araştırma, 2008-2009 öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde (Karatay, Meram, Selçuklu) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerini belirlemek amacıyla desenlenmiştir. Bu amaçtan hareketle şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri nedir?
- Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancı-

laşma düzeyleri, cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu, iş değişikliği yapma isteği, yaş ve kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

## GEREÇ VE YÖNTEM

İlk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerini, öğretmen görüşlerine göre betimlemeyi amaçlayan bu çalışmada nicel verilere dayalı survey modeli uygulanmıştır.<sup>42</sup>

### Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2008–2009 öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde (Karatay, Meram, Selçuklu) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan BE öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü bilgi edinme şubesinden 2008–2009 öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde bağlı ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin sayısı 22.05.2008/27324 tarih ve sayılı yazı ile alınmıştır. Buna göre araştırmanın evrenini 254 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu, 2008–2009 öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan ve tesadüfi örneklem yöntemiyle ulaşılan toplam 153 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır.

### Veri Toplama Araçları

**İşe Yabancılaşma Ölçeği:** Araştırmada, beden eğitimi öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeylerini belirlemek üzere Seeman (1959)'ın kavramsallaştırdığı anlamsızlık, güçsüzlük, yalıtılmışlık boyutları ile yeniden adlandırılan okula yabancılaşma boyutu esas alınarak Elma (2003) tarafından geliştirilen 'İşe Yabancılaşma Ölçeği' kullanılmıştır.<sup>17</sup> Ölçek 38 maddeyi içeren 5'li likert türü; 'her zaman'(5), 'çoğu zaman' (4), 'bazen' (3), 'nadiren' (2) ve 'hiçbir zaman' (1) seçeneklerinden oluşmuş bir araçtır. Maddeler (1-11) güçsüzlük, (12-22) anlamsızlık, (23-31) yalıtılmışlık ve (32-38) okula yabancılaşma boyutlarında gruplandırılmıştır. Güçsüzlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutunu

oluşturan maddeler olumsuz; ancak okula yabancılaşma boyutunu oluşturan maddeler ise olumlu ifadelerden meydana gelmektedir. Maddeler olumlu ve olumsuz olusuna göre puanlanmaktadır. Geçerlik çalışmasında faktör analiziyle 1. faktörün (güçsüzlük) faktör yükleri .45-.75 arasında olduğu ve varyansın 12.6'sını açıkladığı; 2. faktörün (anlamsızlık) faktör yükleri .41-.49 arasında olduğu ve varyansın 11.7'sini açıkladığı; 3. faktörün (yalıtılmışlık) faktör yükleri .34-.61 arasında olduğu ve varyansın 10.7'sini açıkladığı; ve 4. faktörün (okula yabancılaşma) faktör yüklerinin .21-.42 arasında olduğu ve varyansın 7.4'ünü açıkladığı hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında; birinci faktörün alfa katsayısının 0.86, ikinci faktörün 0.84, üçüncü faktörün 0.80 ve dördüncü faktörün de 0.62 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu araştırma için yapılan güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları; güçsüzlük 0.92, anlamsızlık 0.95, yalıtılmışlık 0.89 ve okula yabancılaşma 0.75 olarak hesaplanmıştır.

**Kişisel Bilgi Formu:** Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, araştırmanın uygulandığı grup hakkında cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu, iş değişikliği yapma isteği, yaş ve kıdem gibi bazı demografik bilgilere ulaşmak için kullanılmıştır.

### Verilerin Analizi

Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerini belirlemek için madde ortalamaları hesaplanmıştır. Çözümlemeler sonucunda elde edilen aritmetik ortalama bulguları, Her zaman: 4.20-5.00, Çoğu zaman: 3.40-4.19, Bazen: 2.60-3.39, Nadiren: 1.80- 2.59 ve Hiçbir zaman: 1.00-1.79 aralıkları temel alınarak yorumlanmıştır. Ölçeğin aritmetik ortalamalarının karşılaştırılmasında, derecelendirme ölçeği için; Aralık Genişliği=(Dizi Genişliği)/(Yapılacak Grup Sayısı) formülünden faydalanarak, 4/5=0.80 olarak puan aralıkları belirlenmiştir.<sup>62</sup> Verilere normallik sınaması yapılmış olup, beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerine ilişkin değerlendirmeler arasında, cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu ve iş değişikliği yapma isteği değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık



olup olmadığının belirlemek amacıyla t testi, yaş ve kıdem değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için de tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey testi yapılmıştır. Grup ortalamaları arasındaki farkların test edilmesinde 0.05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

## BULGULAR

### Bedens Eğitimi Öğretmenlerinin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Kişisel bilgi formuyla elde edilen bilgiler dikkate alınarak bedens eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu, iş değişikliği, yaş ve kıdemlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	42	27,5
	Erkek	111	72,5
Medeni Durum	Evli	115	75,2
	Bekar	38	24,8
Kurum	İlköğretim	71	46,4
	Ortaöğretim	82	53,6
Eşin Çalışma Durumu	Çalışıyor	81	70,4
	Çalışmıyor	34	29,6
İş Değişikliği	İsteyen	38	24,8
	İstemeyen	115	75,2
Yaş	20-30	29	19
	31-40	92	60,1
	41 ve üstü	32	20,9
Kıdem	5 yıl ve az	18	11,8
	6-10 yıl	55	35,9
	11-15 yıl	46	30,1
	16-20 yıl	17	11,1
	21 yıl ve üzeri	17	11,1

Tablo 1’in incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan 153 bedens eğitimi öğretmenin 42’si (% 27,5) kadın; 111’i ise (% 72,5) erkektir. Ayrıca % 46,4’ünün, ilköğretim kurum-

larında, % 53,6’sının da orta öğretim kurumlarında görevli olduğu görülmektedir. Evli bedens eğitimi öğretmenlerinden % 70,1’inin eşi çalışırken, % 29,9’unun eşi çalışmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin % 24,8’i iş değişikliği yapmak isterken, % 75,2’si iş değişikliği yapmak istemedikleri anlaşılmaktadır. Aynı tabloya göre bedens eğitimi öğretmenlerinden % 60,1’i 31-40 yaşları arasında, % 20,9’u 41 ve üstü ve %19’u ise 20-30 yaş grubundadır. Son olarak bedens eğitimi öğretmenlerinden % 35,9’unun 6-10 yıl, % 30,1’inin 11-15 yıl, %11,8’inin 5 yıl ve daha az ve %11,1’inin 16-20 yıl ve 21 yıl ve üzeri süreyle görev yaptıkları görülmektedir.

Bedens Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşma Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve Minimum-Maksimum Değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Boyutlar	N	$\bar{X}$	S	Min	Max
Güçsüzlük	153	2,45	0,9	1	5
Anlamsızlık	153	1,99	1,03	1	5
Yalıtılmışlık	153	2,13	0,94	1	4,8
Okula Yabancılaşma	153	2,81	0,81	1	5

Tablo 2’deki bulgular incelendiğinde bedens eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin en çok okula yabancılaşma boyutunda ( $\bar{X}=2,81$ ), en az ise anlamsızlık boyutunda ( $\bar{X}=1,99$ ) olduğu görülmektedir.

### Bedens Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşma Duygularına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan bedens eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulgular cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu ve iş değişikliği yapma isteği açısından analiz edilerek tablolar halinde verilmektedir.

Tablo 3’e göre araştırmaya katılan bedens eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri onların cinsiyetlerine göre yalıtılmışlık boyutunda [ $t_{(151)}=-2,81$ ;  $p<0,05$ ] anlamlı şekilde farklılaşırken,

**TABLO 3.** Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşmalarının Cinsiyet, Medeni Durum, Çalışılan Kurum, Eşin Çalışma Durumu ve İş Değişikliği Yapma İsteği Değişkenlerine Göre t-Testi Sonuçları

BOYUTLAR	Değişkenler	Düzyey	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
GÜÇSÜZLÜK	Cinsiyet	Kadın	42	2,37	0,94	151	-0,7	0,49
		Erkek	111	2,48	0,88			
	Medeni Durum	Evli	115	2,4	0,85	151	-1	0,3
		Bekar	38	2,6	1,04			
	Kurum	İlköğretim	71	2,61	0,85	151	-2,1	0
		Ortaöğretim	82	2,31	0,92			
	Eşin Çalışma Durumu	Çalışıyor	81	2,29	0,81	113	-2,3	0
		Çalışmıyor	34	2,69	0,86			
	İş Değişikliği	İsteyen	38	2,79	0,84	151	2,72	0
		İstemeyen	115	2,34	0,89			
ANLAMSIZLIK	Cinsiyet	Kadın	42	1,91	1	151	-0,6	0,57
		Erkek	111	2,02	1,04			
	Medeni Durum	Evli	115	1,92	0,94	151	-1,3	0,21
		Bekar	38	2,2	1,25			
	Kurum	İlköğretim	71	2,17	1,05	151	-2	0,1
		Ortaöğretim	82	1,84	1			
	Eşin Çalışma Durumu	Çalışıyor	81	1,77	0,85	113	-2,3	0
		Çalışmıyor	34	2,27	1,09			
	İş Değişikliği	İsteyen	38	2,3	0,98	151	2,12	0
		İstemeyen	115	1,89	1,03			
YALITILMIŞLIK	Cinsiyet	Kadın	42	1,81	0,82	151	-2,8	0
		Erkek	111	2,25	0,96			
	Medeni Durum	Evli	115	2,07	0,89	151	-1,4	0,18
		Bekar	38	2,31	1,07			
	Kurum	İlköğretim	71	2,4	0,96	151	-3,4	0
		Ortaöğretim	82	1,9	0,87			
	Eşin Çalışma Durumu	Çalışıyor	81	1,94	0,82	113	-2,7	0
		Çalışmıyor	34	2,42	0,97			
	İş Değişikliği	İsteyen	38	2,21	0,87	151	0,57	0,57
		İstemeyen	115	2,11	0,97			
OKULA YABANCILAŞMA	Cinsiyet	Kadın	42	2,91	0,89	151	0,98	0,33
		Erkek	111	2,77	0,77			
	Medeni Durum	Evli	115	2,78	0,77	151	-0,8	0,42
		Bekar	38	2,9	0,93			
	Kurum	İlköğretim	71	2,79	0,68	151	0,22	0,82
		Ortaöğretim	82	2,82	0,91			
	Eşin Çalışma Durumu	Çalışıyor	81	2,78	0,79	113	0,1	0,92
		Çalışmıyor	34	2,76	0,73			
	İş Değişikliği	İsteyen	38	3,25	0,71	151	4,02	0
		İstemeyen	115	2,66	0,79			

güçsüzlük [ $t_{(151)}=-0,69$ ;  $p>0,05$ ], anlamsızlık [ $t_{(151)}=-0,57$ ;  $p>0,05$ ] ve okula yabancılaşma [ $t_{(151)}=0,97$ ;  $p>0,05$ ] boyutlarında farklılaşmadığı görülmektedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancı-

laşma düzeyleri onların medeni durumlarına göre, güçsüzlük [ $t_{(151)}=-1,04$ ;  $p>0,05$ ], anlamsızlık [ $t_{(151)}=-1,26$ ;  $p>0,05$ ], yalıtılmışlık [ $t_{(151)}=-1,36$ ;  $p>0,05$ ] ve okula yabancılaşma [ $t_{(151)}=-0,80$ ;  $p>0,05$ ] boyutlarında farklılaşmadığı görülmektedir.

**TABLO 4:** Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşmalarının Yaş ve Kıdem Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

BOYUTLAR	Değişkenler	Düzy	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Fark	
GÜÇSÜZLÜK	Yaş	20-30	29	2,38	1,13	2150	1,897	0,154	-	
		31-40	92	2,56	0,87					
		41 ve üstü	32	2,21	0,7					
	Kıdem	5 yıl ve az	18	2,74	1,17	4148	0,881	0,477	-	
		6-10 yıl	55	2,4	0,89					
		11-15 yıl	46	2,46	0,89					
		16-20 yıl	17	2,52	0,65					
		21-25 yıl	17	2,19	0,85					
	ANLAMSIZLIK	Yaş	20-30	29	2	1,3	2150	0,573	0,565	-
			31-40	92	2,05	1,01				
41 ve üstü			32	1,82	0,8					
Kıdem		5 yıl ve az	18	2,26	1,46	4148	1,293	0,275	-	
		6-10 yıl	55	1,85	0,87					
		11-15 yıl	46	2	1,08					
		16-20 yıl	17	2,36	0,92					
		21-25 yıl	17	1,77	0,88					
YALITILMIŞLIK		Yaş	20-30	29	2,17	1,1	2150	0,142	0,868	-
			31-40	92	2,15	0,91				
	41 ve üstü		32	2,05	0,91					
	Kıdem	5 yıl ve az	18	2,41	1,27	4148	1,097	0,36	-	
		6-10 yıl	55	2,07	0,81					
		11-15 yıl	46	2	0,95					
		16-20 yıl	17	2,43	0,93					
		21-25 yıl	17	2,1	0,92					
	OKULA YABANCILAŞMA	Yaş	20-30	29	2,62	0,73	2150	1,045	0,354	-
			31-40	92	2,86	0,82				
41 ve üstü			32	2,83	0,83					
Kıdem		5 yıl ve az	18	2,54	0,84	4148	1,377	0,245	-	
		6-10 yıl	55	2,73	0,74					
		11-15 yıl	46	2,98	0,89					
		16-20 yıl	17	2,71	0,78					
		21-25 yıl	17	2,97	0,74					



Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri görev yaptıkları kurumlara göre güçsüzlük [ $t_{(151)}=-2,08$ ;  $p<0,05$ ], anlamsızlık [ $t_{(151)}=-1,95$ ;  $P<0,05$ ] ve yalıtılmışlık [ $t_{(151)}=-3,40$ ;  $p<0,05$ ] boyutlarında anlamlı şekilde farklılaşırken, okula yabancılaşma [ $t_{(151)}=0,22$ ;  $p>0,05$ ] boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir.

Aynı tabloya göre beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri eşlerinin çalışma durumlarına göre güçsüzlük [ $t_{(113)}=-2,34$ ;  $p<0,05$ ], anlamsızlık [ $t_{(113)}=-2,34$ ;  $p<0,05$ ] ve yalıtılmışlık [ $t_{(113)}=-2,71$ ;  $p<0,05$ ] boyutlarında anlamlı şekilde farklılaşırken, okula yabancılaşma [ $t_{(113)}=0,10$ ;  $p>0,05$ ] boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri iş değişikliği yapma isteğine göre güçsüzlük [ $t_{(151)}=2,72$ ;  $p<0,05$ ], anlamsızlık [ $t_{(151)}=2,12$ ;  $p<0,05$ ] ve okula yabancılaşma [ $t_{(151)}=4,02$ ;  $p<0,05$ ] boyutlarında anlamlı şekilde farklılaşırken, yalıtılmışlık [ $t_{(151)}=0,56$ ;  $p>0,05$ ] boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin yaş ve kıdem değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4'de görüldüğü gibi beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri onların yaşlarına göre güçsüzlük [ $F_{(2-150)}=1,87$ ;  $p>0,05$ ], anlamsızlık [ $F_{(2-150)}=0,57$ ;  $p>0,05$ ], yalıtılmışlık [ $F_{(2-150)}=0,14$ ;  $p>0,05$ ] ve okula yabancılaşma [ $F_{(2-150)}=1,04$ ;  $p>0,05$ ] boyutlarında anlamlı şekilde farklılık göstermediği görülmektedir. Yine aynı şekilde beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri onların kıdemlerine göre güçsüzlük [ $F_{(4-148)}=0,88$ ;  $p>0,05$ ], anlamsızlık [ $F_{(4-148)}=1,29$ ;  $p>0,05$ ], yalıtılmışlık [ $F_{(4-148)}=1,09$ ;  $p>0,05$ ] ve okula yabancılaşma [ $F_{(4-148)}=1,37$ ;  $p>0,05$ ] boyutlarında anlamlı şekilde farklılık göstermediği görülmektedir.

## TARTIŞMA VE SONUÇ

İlk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma algılarının güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma boyutlarında cinsiyete, medeni duruma, çalışılan kuruma, eşin çalışma durumuna,

iş değişikliği yapma isteğine, yaşa ve kıdeme göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlgili yazın incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırma sonuçları yorumlanırken bu sınırlılık dikkate alınmıştır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin en çok okula yabancılaşma boyutunda, en az anlamsızlık boyutunda olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber güçsüzlük ve yalıtılmışlık boyutlarında yabancılaşma düzeyleri benzer çıkmış ve bu boyutlarda beden eğitimi öğretmenlerinin biraz daha fazla yabancılaşma duygusunu algıladıkları gözlenmektedir. Benzer durum işe yabancılaşma ölçeğini geliştiren Elma (2003) ve aynı ölçme aracını kullanarak Çalışır (2006) ve Celep (2008)'in ilköğretim öğretmenleri üzerinde yaptıkları araştırmalarda ortaya çıkmıştır.<sup>17,33,35</sup> Ayrıca Ağaoğlu ve Madden (2005) ve Turhan (2007)'in üniversite öğretim elemanları üzerinde yaptıkları araştırma bulgularıyla da paralellik göstermektedir.<sup>43,34</sup>

Araştırma bulgularına göre beden eğitimi öğretmenleri yaptıkları işin anlamsız olduğunu düşünmezken sorumluluklarının da farkındadırlar. Ancak, çalıştıkları örgütte, okulda yaşanan bazı durumlar ve olaylarla ilgili kendilerini daha fazla güçsüz ve yalıtılmış (izole edilmiş) hissedebilmektedirler. Öğretmenlerin işe yabancılaşmasında güçsüzlük özellikle okullardaki yönetsel süreçler, müfredat ve moral motivasyon durumuyla ilgilidir.<sup>6</sup> Özellikle beden eğitimi öğretmenleri organizasyon ve iş ilişkileri, güdülenme, kariyer planlaması, başarı değerlendirilmesi<sup>44,45,46</sup> rol çatışması ve belirsizliği<sup>47</sup>, fırsat eşitliği<sup>48</sup>, işin tekrarlayan doğası, karara katılım, iş konusunda aşırı yüklenme ve örgüt kültürü<sup>49,50</sup>, meslektaş ilişkileri, ödüller, fiziksel yetersizlik<sup>51</sup>, öğrenci disiplinsizliği, branşa özgü not baskısı, materyal eksikliği<sup>52</sup>, başarıya ulaşmayla ilgili yüksek beklentiler<sup>53</sup>, öğretmen ve yönetici desteği<sup>54,55,56</sup> gibi sebepler kendilerini güçsüz olarak hissedebilmelerine neden olabilmektedir.

Güçsüzlükle ilgili bir diğer konu ise müfredatla ilgilidir. Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın, ilk ve ortaöğretim okullarındaki derslerin programlarını yeniden düzenlemesi, programın yeni olmasının getirdiği yük ve yeni programda beden eğitimi derslerinin uygulanabilmesiyle ilgili ders saatlerinin yetersizliği, tesis ve malzeme yetersizliği, sınıfların kalabalık olması gibi konular da beden eğitimi öğretmenlerinin fiziksel, akademik ve sosyal performansını olumsuz etkileyebilir ve kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olabilir. Ayrıca beden eğitimi mesleğinin diğer öğretmenler, aileler, öğrenciler ve beden eğitimi öğretmenleri tarafından marjinal olarak algılanması sonucunda okul yöneticileri, öğretmenler ve danışmanların okul yönetimine katılım yada öğrenciyi ilgilendiren kararlara beden eğitimi öğretmenin dahil olmasına ihtiyaç olmadığı düşüncesi oluşabilir.<sup>36,40,57,58</sup> Bunun sonucunda öğrencilerin, ailelerin, hatta beden eğitimi öğretmenlerinin bile beden eğitimi dersinden talepleri ve beklentileri azalmıştır. Üstüne üstlük beden eğitimi derslerinde gerekliliği tartışılmaz olan tesis ve malzeme sıkıntısına da beden eğitimi öğretmenlerinin çare olma zorunluluğu gibi durumlar okullarda beden eğitimi öğretmenin sosyal izolasyonu (yalıtılmışlık) ile sonuçlanabilir. Yukarıda ifade edilen bu durumlar beden eğitimi öğretmenlerinin kendi dünyalarına çekilmelerine, boş vermelerine ve akademik (eğitim-öğretim) yaşamdan yalıtılmış, soyutlanmış olarak yaşamayı istemelerine neden olabilmektedir.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri cinsiyetlerine göre yalıtılmışlık boyutunda anlamlı şekilde farklılaşırken, güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşma boyutlarında farklılaşmadığı görülmektedir. Elma (2003), Turhan (2007) ve Celep (2008) tarafından yapılan araştırmalarda öğretmenlerin güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma boyutlarına ilişkin işe yabancılaşmaları, cinsiyet değişkeni bakımından farklılık göstermemiştir.<sup>34,35</sup> Çalışır (2006) araştırmasında ise güçsüzlük ve anlamsızlık boyutlarına ilişkin işe yabancılaşmaları erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.<sup>33</sup> Araştırma bulgularıyla paralellik

gösteren alt boyut bulguları yanında, yapılan araştırmada yalıtılmışlık boyutundaki cinsiyet farklılığı diğer araştırma bulguları tarafından desteklenmemektedir. Bu durum bahsedilen araştırmaların ilköğretim öğretmenleri üzerinde yapılmasından kaynaklanabilir. Yalıtılmışlık (soyutlanma), bireyin genel anlamda bulunduğu fiziksel çevreden ya da diğer insanlarla ilişkide bulunmaktan kaçınmasını ya da bu ilişkiyi en aza indirmesi olarak tanımlanabilir.<sup>17</sup> Araştırma bulgularına göre erkek beden eğitimi öğretmenlerinin kadın öğretmenlerine göre yalıtılmışlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları görülmektedir. Erkek beden eğitimi öğretmenlerin; aynı görüşte olmadığı insanlardan uzak durma, öğretmenler odası gibi kaynaşmanın gerçekleştiği mekanlardan uzak durma, okuldaki ilişkileri içten ve samimi bulmama ve diğer öğretmenlerle ve yöneticilerle bir araya gelme, onlarla okul dışında sosyal yaşamı paylaşma gibi konularda bayan öğretmenlere göre daha isteksiz oldukları söylenilebilir. Bunun yanında bayan öğretmenlerin daha iletişimsel ve yardımsever nitelikleri toplumsal yapı içindeki yetiştirilme biçimleri ve erkeklere oranla daha duyarlı ve insancıl olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri medeni durumlarına göre, tüm boyutlarda farklılaşmadığı görülmektedir. Celep (2008) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin güçsüzlük, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma boyutlarına ilişkin işe yabancılaşmaları medeni durum değişkeni bakımında farklılık göstermezken, anlamsızlık boyutunda farklılık bulunmuştur.<sup>35</sup> Yine Elma (2003) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin güçsüzlük ve yalıtılmışlık boyutlarına ilişkin işe yabancılaşmaları medeni durum değişkeni bakımında farklılık göstermezken, anlamsızlık ve okula yabancılaşma boyutlarında farklılık bulunmuştur.<sup>17</sup>

Beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşma düzeyleri görev yaptıkları kurumlara göre güçsüzlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında farklılaşırken, okula yabancılaşma boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir. Bulgulara göre güçsüzlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında, ilköğretim beden eğitimi öğretmenlerinin işe ya-

bancılışmaları, orta öğretim beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu durumun, Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretim okullarındaki beden eğitimi dersleri programlarını yeniden düzenlemiş olmasından ve yeni programa geçişin kabul edilebilir sıkıntılarında ortaöğretim okullarında yeni programa araştırmanın yapıldığı dönemde geçilmemiş olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca, öğretmenler üzerine yapılan araştırmalar<sup>59</sup>, öğretmenlerin görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmelerinin okulun yapısı, organizasyonu, yönetsel süreçler, müfredat, eğitim programları, okul iklimi, gibi birçok faktöre bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. İfade edilen bu faktörler açısından öğretmenlerin olumsuz durumda olmaları veya istenilen durumda olmamaları onları mesleklerinden soğutabilir.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşıma düzeyleri eşlerinin çalışma durumlarına göre güçsüzlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında anlamlı şekilde farklılaşırken, okula yabancılaşıma boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir. Bulgulara göre güçsüzlük, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında, eşi çalışmayan beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılışmaları, eşi çalışan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Toplumun gelir dağılımında ki eşitsizlikler, farklı ekonomik ve kültürel sınıfların varlığı insanlar arasında ki uçurumu daha da büyütüştür. Yaşamının oldukça önemli bir kısmını örgütte çalışarak geçiren bireyin, temel gerekliliklerini tatmin etmeyen imkanlar yabancılışmaya yol açmaktadır.<sup>60</sup> Gelirin kişilerin iş tatmini ve tükenmişlik üzerindeki etkileri bilinen bir gerçektir. Brender (1996)'nın yapmış olduğu araştırmada işten elde edilen gelir ve yabancılaşıma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda gelir ile belirlenen yabancılaşıma boyutları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.<sup>61</sup> Bu bilgiler ve ilgili araştırmadan yola çıkarak eşleri çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşıma algılarının düşük olması gelir düzeyleriyle ilişkilendirilebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşıma düzeyleri iş değişikliği yapma isteğine göre güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşıma boyutlarında anlamlı şekilde farklılaşırken, yalıtılmışlık

boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir. Bulgulara göre güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşıma boyutlarında, iş değişikliği yapmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılışmaları, iş değişikliği yapmak istemeyen beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. İşine yabancılaşmış birey, işini anlamlı bulmadığından işine olan ilgisini, çalışma istek ve heyecanını yitirir ve çalışma ortamından olabildiğince kendini soyutlar. Bu anlamda yabancılaşıma bir öğretmen: öğrenci, öğretmen, yönetici veli ve diğer eğitim kesimleri ile iletişimini sınırlandırması doyurucu, anlamlı ve iyimser ilişkiler kurmada kendini geri çekmesi; kendini geliştirme ve yetiştirme çabalarından uzaklaşması; mesleğine karşı ilgisini, heyecanını ve coşkusunu kaybetmesi; işini anlamlı bulmaması gibi davranışsal sorunlar doğurmakta<sup>17</sup> ve iş değişikliği yapma isteğini tetiklemektedir. Elde edilen bulgular ışığında iş değişikliği yapmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin, iş değişikliği yapmak istemeyen beden eğitimi öğretmenlerine göre yabancılaşıma algılarını yüksek çıkmasını bahsedilen bilgiler destekler niteliktedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşıma düzeyleri yaşlarına ve kıdemlerine göre işe yabancılışmanın bütün boyutlarında farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu durum yaş ve kıdem değişkenlerinin, beden eğitimi öğretmenlerinin güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşıma boyutlarına ilişkin işe yabancılışmalarında etkili olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin kıdemi ile güçsüzlük, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşıma düzeyi arasında bir farklılık bulunmayan Çalışır (2006) ve Celep (2008) tarafından yapılan araştırmalar ile paralellik arz etmektedir.<sup>33,35</sup> Bu araştırmacılar anlamsızlık boyutunda ise anlamlı bir farklılık belirlemişlerdir. Ayrıca Turhan (2007) öğretim elemanlarının kıdemi ile anlamsızlık ve güçsüzlük<sup>34</sup>, Elma (2003) ise öğretmenlerin kıdemi ile güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşıma boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlemişlerdir.<sup>17</sup> Diğer taraftan öğretmenlerin yaşları ile güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşıma düzeyi arasında bir farklılık bulunmayan Çalışır (2006) tarafından yapılan araştırma ile paralellik arz etmektedir.<sup>33</sup> Celep (2008)

tarafından yapılan araştırmayla da kısmen benzerlik göstermektedir.<sup>35</sup> Bu araştırmada farklı olarak okula yabancılaşma boyutu yaşlarına göre anlamlılık göstermiştir.

Sonuç olarak, beden eğitimi öğretmenlerinin güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma düzeylerinin düşük çıktığı ve işe yabancılaşma sorunu yaşamadığı söylenebilir. Ancak öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeylerinin en çok okula yabancılaşma boyutunda, en az ise anlamsızlık boyutunda olduğu görülmektedir. Ayrıca işe yabancılaşma duygusu, ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerde, eşi çalışmayan öğretmenlerde ve iş değişikliği yapmak isteyen öğretmenlerinde daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonucunda, çalışılan kurum, eşin çalışma durumu ve iş değişikliği yapma isteği değişkenlerinin işe yabancılaşmanın önemli yordayıcıları olduğu belirlenmiştir.

Araştırma Konya ili merkez ilçelerinde (karatay, meram, selçuklu) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan be öğretmenleri ve bu öğretmenlerin görüşleri ile veri toplama aracına verilen cevaplarla sınırlıdır.

## ÖNERİLER

- Araştırma bulguları, beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma algılarının en yüksek olduğu boyutun, okula yabancılaşma ve güçsüzlük boyutu olduğunu göstermektedir. Bu boyutlardaki yabancılaşmanın neden ve sonuçlarını derinliğine ortaya çıkaracak araştırmalar yapılabilir.
- Araştırma bulguları ilköğretim beden eğitimi

öğretmenlerinin işe yabancılaşmalarının ortaöğretim beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek olduğunu ve kendilerini daha güçsüz, yaptıkları işi anlamsız ve kendilerini daha soyutlanmış hissettiklerini göstermektedir. Bu nedenle ilköğretim beden eğitimi öğretmenlerinin, diğer branş ve sınıf öğretmenleriyle etkileşimleri artırılmalı, kendilerini ifade edebilecek ve kendi yaratıcılıklarını ortaya koyabilecek ortamlar sunulmalı ve iş yükü azaltılmalıdır.

- Araştırma bulguları iş değişikliği yapmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma algılarının iş değişikliği yapmak istemeyen öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle iş değişikliği yapmak isteyen ve bunu ifade eden beden eğitimi öğretmenlerinin okula aidiyet duygularının geliştirilmesi, kendi branş öğretmenleri ve diğer öğretmenlerle etkileşimlerinin artırılması, kendini ifade edebilecek ve kendi yaratıcılıklarını ortaya koyabilecek ortamların sunulması gerekir.
- Beden eğitimi öğretmenlerinin yabancılaşma duygularının belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak işe yabancılaşmanın nedenleri daha derinlemesine incelenebilir. Ayrıca daha geniş boyutlu araştırmalar yapılabilir.
- Araştırmada beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri bazı kişisel değişkenler ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda işe yabancılaşmanın stres, tükenmişlik, iş doyumu, örgüt iklimi gibi değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.

## KAYNAKLAR

1. Yapıcı M. Eğitim ve yabancılaşma. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2004; 1(1): [17 Mayıs 2009 tarihinde]. <http://www.insanbilimleri.com> adresinden alınmıştır.
2. Demirer T. ve Özbudun S. Yabancılaşma, 2. Baskı. Ankara: Öteki Yayınevi; 1999. 7-9s.
3. Coşturoğlu M. Sosyal şizofreni ve yaratıcı düşünce üzerindeki baskısı. Ankara: Güldiken Yayınları; 1999. 77s.
4. Fromm E. Özgürlükten kaçış, (Çev. Şemsa Yeğin). 4. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi; 1996. 36,119s.
5. Pappenheim FC. Alienation in American society, Montly Review 2000; 52(2):1-8.
6. Erjem Y. Eğitimde yabancılaşma olgusu ve öğretmen: Lise öğretmenleri üzerine sosyolojik bir araştırma (Elektronik sürüm). Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2005; 4(3): [11 Mayıs 2009 tarihinde]. <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c3s4.html> adresinden alınmıştır.
7. Salerno RA. Landscapes of abandonment capitalism, modernity and estrangement, Albany: State University of New York Press; 2003. 53s.
8. Hegel GWF. Hukuk felsefesinin prensipleri. (Çev. Cenap Karakaya), İstanbul: Sosyal Yayınları/Kültür Dizisi; 1991. 57-57s.
9. Tolan B. Toplum bilimlerine giriş. 4. Baskı. Ankara: Adım Yayıncılık; 1996.



- 286-303s.
10. Şimşek ŞM, Çelik A, Akgemci T ve Fettahloğlu T. Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi araştırması Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2006; 15:569-587.
  11. Duygulu E. Yabancılaşma olgusuna yönelik karşılaştırmalı bir inceleme. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1999; 1(3): 1-14.
  12. Seeman M. Alienation studies. Annual Review of Sociology 1975; 1: 91-123.
  13. Seeman M. On the meaning of alienation. American Sociological Review 1959; 24(6): 783-791.
  14. Hoy WK. Dimensions of student alienation and characteristics of secondary schools. Interchange 1972; 3(4); 38-52.
  15. Marx K. Yabancılaşma. (Der. Barışta Erdost). (Çev. Kenan Somer, Ahmet Kardam, Sevim Belli vd.). Ankara: Sol Yayınları; 2000. 10s.
  16. Denhardt B. Alienation and the challenge of participation. Personnel Administration 1971; September-October: 25-32.
  17. Elma C. İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2003.
  18. Uygun S. Üniversite gençliğinin yabancılaşması. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 2004; 5(57): [10 Aralık 2009 tarihinde] <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi57/uygun.htm> adresinden alınmıştır.
  19. Hirschfeld RR ve Feild HS. Work centrality and work alienation: distinct aspects of a general commitment to work, Journal of Organizational Behavior 2000; 21(7): 789-800.
  20. Bayındır B. Ortaöğretim dal öğretmenlerinin mesleğe yabancılaşmaları ile öğretme-öğrenme sürecindeki davranışları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2002.
  21. Brooks JS, Hughes RM, and Brooks MC. Fear and trembling in the American high school: educational reform and teacher alienation, Educational Policy 2008; 22(1): 45-62.
  22. Pough KJ, & Zhao Y. Stories of teacher alienation: A look at the unintended consequences of efforts to empower teachers. Teaching and Teacher Education 2003; 19: 187-201.
  23. Shadur S, & Kienzle M. The relationship between organizational climate and employee perceptions of involvement. Group and Organizational Management 1999; 24:479-504.
  24. Latham A. Teacher satisfaction. Educational Leadership 1998; 55(5): 82-83.
  25. Enderlin-Lampe S. Shared decision making in schools: Effect on teacher efficacy. Education 1997; 118(1): 150-156.
  26. Bauch PA, & Goldring EB. Parent involvement and teacher decision making in Urban high schools of choice. Urban Education 1996; 31(4): 403-431.
  27. Thomson W, & Wendt S. Contribution of hardiness and school climate to alienation experienced by student teacher. The Journal of Education Research 1995; 88(5): 269-274.
  28. Brandon PR, Wang Z, & Heck RH. Teacher involvement in school-conducted needs assessments. Evaluation Review 1994; 18(4); 458-471.
  29. Perry C, Brown D, & McIntire W. Teachers respond to the shared decision making opportunity. Education 1994; 114:605-608.
  30. Aldemir MC. Yöneticilerin güç tipleri ile işe yabancılaşma ve iş doyumları arasındaki ilişkiler. Amme İdaresi Dergisi 1983; 16(1): 61-77.
  31. Hoşgörür V. Eğitim işgörenlerinin örgütsel tutumları. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 1997.
  32. Mercan M. Öğretmenlerde örgütsel bağlılık örgütsel yabancılaşma ve örgütsel vatandaşlık. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2006.
  33. Çalışır İ. İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Bolu ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2006.
  34. Turhan E. Anadolu üniversitesi eğitim fakültesi öğretim elemanlarının işe yabancılaşma düzeyleri. 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. 5-7 Eylül. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi; 2007.
  35. Celep B. İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Kocaeli ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2008.
  36. Smith D. & Leng GW. Prevalence and sources of burnout in Singapore secondary school physical education teachers. Journal of Teaching in Physical Education 2003; 22: 203-218.
  37. Hardman K, & Marshall J. World-wide survey of the state and status of school physical education. Manchester: International Olympic Committee and Manchester University Press; 2000.
  38. Koustelios A, & Tsigilis N. The relationship between burnout and job satisfaction among physical education teachers: A multivariate approach. European Physical Education Review 2005; 11(2): 189-203.
  39. Gençay ÖA. Beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyum ve mesleki tükenmişliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi 2007; 15(2): 765-780.
  40. Fejgin N, Ephraty N, & Ben-Sira D. Work environment and burnout of physical education teachers. Journal of Teaching in Physical Education 1995; 15(1): 64-78.
  41. Quigley T, Slack T, & Smith G. The levels and possible causes of burnout in secondary school teacher-coaches. CAHPER Journal 1989; 20-25.
  42. Karasar N. Bilimsel Araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları; 2006. 77s.
  43. Ağaoglu E. ve Madden T. (2005). The level of alienation of high school administrators. [CD]. 3rd International JTET Conference'da sunulan sözlü bildiri. 23- 25 May. Vechta: Germany.
  44. Morris W. job satisfaction of community college physical education adjunct faculty: factors influenced by a department chair. Doctoral dissertation, New Mexico: Albuquerque University; 2004.
  45. Smucker MK. Job satisfaction and referent selection in the sport industry. Doctoral dissertation. Florida State University; 2001.
  46. İkizler HC, & Öztürk G. Örgütsel motivasyon ve iş doyum. In H.C. İkizler (Ed.), Sporda Sosyal Bilimler-2 (pp. 91-130). İstanbul: Alfa Basım Yayım; 2001.
  47. Higgs C. Job satisfaction of Canadian university physical education faculty: The influence of work orientation, career stage, role conflict, and role ambiguity. Unpublished doctoral dissertation. University of Oregon; 1985.
  48. Brigantti GJR. An evaluation of job satisfaction of public schools physical educators in Puerto Rico. Doctoral



- dissertation. United States Sports Academy; 2004.
49. Xin M, & Macmillan RB. Influences of workplace conditions on teachers' job satisfaction. *The Journal of Education Research* 1999; 93(1): 39-47.
50. Macdonald D. The role of proletarianization in physical education teacher attrition. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 1995; 66(2): 129-141.
51. Chan CM, Lau YH, & Hui SC. An evaluation of job satisfaction of physical education teachers in Hong Kong. *International Sport Journal* 2001; winter: 60-70.
52. Olwyn, P., & Ralph, M. (1991). The physical education teacher: A compilation of facts and opinion. *The British Journal of Physical Education*, 22(1), 30-31.
53. Lindholm JA. Secondary school physical education teacher motivation: An application of Personal Investment Theory. *Journal of Teaching in Physical Education* 1997; 16: 426-439.
54. Hutchins C, & Macdonald D. Beginning physical education teachers and early career decision making. *Physical Education Review* 1993; 16(2): 151-161.
55. Williams JA, & Williamson KM. The socialization strategies of first-year physical education teachers: Conflict and concessions. *Physical Educator* 1998; 55(2): 78-89.
56. Bradley J. Predictors of job satisfaction among residential outdoor teachers. Unpublished master's thesis. Indiana: Indiana University, United States; 1999.
57. Evans J, & Williams T. Moving up and getting out: The classed and gendered career opportunities of physical education teachers. In T.J. Templin, & P.G. Schempp (Eds.). *Socialisation into physical education. Learning to Teach.* (pp. 235-248). Indianapolis, Indiana: Benchmark Press, Inc.;1989.
58. Kirk D. *Physical education and curriculum study: A critical introduction.* London: Croom Helm; 1988.
59. Le Compte MD, & Dworkin, AG. *Giving up on school: Student dropouts and teacher burnouts,* California: Corwin Press Inc.; 1991.
60. Esin P. İşbölümü, yabancılaşma ve sosyal politika. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No: 502.; 1982. 109s.
61. Brender Y. *A model of work-related income and alienation.* Colorado: Kenneth Chapman. Univ.; 1996.
62. Tekin H. *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* Ankara: Yargı Yayınları; 1996